Arşivde Kadın ve Toplumsal Cinsiyet Dergisi - Mart 2026, Cilt: 3 Sayı: 5
Journal of Women and Gender in the Archives - March 2026, Volume 3, Issue 5

arşivde KADIN VE TOPLUMSAL CİNSİYET DERGİSİ
Journal of Women and Gender in the Archives

Sahaftan Arşive Kadın Belgeleri

From an Antiquarian Bookseller to the Archive: Documents on Women's History

Sahaf ve yayıncı Emin Nedret İşli'yle Prof. Dr. Tûba Karatepe tarafından 29 Kasım 2025 tarihinde yapılan sözlü mülakat.

An oral interview with bookseller and publisher Emin Nedret İşli conducted by Prof. Dr. Tûba Karatepe on 29 November 2025.

Çeviren / Translated by Selvi Başak Öztürk
Çeviri düzeltmeni / Translation proofreader Alisha Erözer

"Bence arşivlerle ruhen vedalaşıp, bunları kurumlarda muhafaza edebilmek önemli. Arşiv sahibi olan kişinin bunu ahir ömründe -tabii o ne zaman gerçekleşiyor bilmiyoruz ama ömrünün son yıllarında- bunu bizzat oturup planlayıp bu planı eyleme dökmesi gerekiyor."

"In my view, what is truly important from the very beginning is to be able to part with these materials emotionally and to preserve them under an institutional framework. The person who owns the archive needs, in the later years of their life- whenever that moment may come—to sit down and plan this process personally and then put that plan into practice."

Turkuaz Sahaf'tan bir görünüm. / A view from Turkuaz Sahaf.

Emin Nedret İşli, 1959'da İstanbul'da doğdu. Pertevniyal Lisesi (1978), İstanbul Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü (1987) mezunudur. Aynı Üniversite'de Eski Türk Edebiyatı Anabilim Dalı'nda, Prof. Dr. Ali Alparslan'ın danışmanlığında "İstanbul'da gömülü şairlerin mezar kitabeleri" başlıklı teziyle yüksek lisans derecesi aldı (1991). Librairie de Pera (1986-1998), Yapı Kredi Yayınları ve Sermet Çifter Kütüphanesi'nde nadir eserler ve kütüphane danışmanı olarak görev yaptı. 2001 yılında Püzant Akbaş'la kurduğu Sahaf Turkuaz'da çalışmaları devam ediyor. Aynı zamanda Sahaflar Birliği Derneği Başkanı olarak çalışıyor.

Birikimini, tecrübelerini çok çeşitli akademik toplantılarda, davet edildiği etkinliklerde, ciddi sosyal medya kanallarında aktarırken bir yandan da *Cumhuriyet Gazetesi Kitap Eki*'nde "Kirli Çıkı" isimli köşede yazılar yazdı. *Kitap-lık, Sanat Dünyamız, Cogito, Tarih ve Toplum, Toplumsal Tarih, Arkitekt, Albüm, İstanbul, P-Dünya Sanatı Dergisi, Tombak, Müteferrika, Simurg, Dergâh, Kapalıçarşı, 4.Kat, İlgi, Asklepios, Kültür Araştırmaları Dergisi, Türk Edebiyatı, #Tarih Dergi* gibi süreli yayınlarda yazıları yayımlandı. *Sahafnâme* (Kırmızı Kedi Yayınevi, 2017, 2. basım 2018), *İstanbul'un 100 Kitabı* (İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür A.Ş. Yayınları, 2013), *Âdâb-ı Taâm* (İletişim Yayınları, 2020) gibi kitaplarının yanında basıma hazırladığı kitapları, sergi kataloğunun ötesinde hazırladığı kitapçıkları ve sahaflıkla ilgili diğer bütün faaliyetleriyle alanında özel bir yer edinmiştir.

Mesleğinizde ilk yıllarda karşılaştığınız arşiv malzemeleri arasında kadınlara ait belgeler ne kadar görünür durumdaydı?

Mesleğin ilk yıllarında veya bugün, kadınlara ait arşiv malzemesinin piyasadaki değeri hakkında konuşurken, belki en başta şunu söylemek iyi olabilir: Arşiv malzemesi bence kadın belgeleri, erkek belgeleri, paşa belgeleri, vb. gibi ayırt edilmiyor. Yani böyle bir "cinsiyetçi" tanım yok. Ama kadın belgeleri, erkek belgelerine veya dolaşımdaki diğer bütün belgelere nazaran nadir oldukları için kadınlara ait gazeteler, dergiler, yazışmalar mektuplar ve fotoğraflar daha gizli saklı, daha çok muhafaza edilen, hemen ortaya saçılmayan belgeler oldukları için onlara daha nadir rastlanıyor ve daha zor bulunuyorlar. Bu yüzden değerleri belki biraz daha fazla olabilir veya sahaflar tarafından önemseniyor ve öne çıkarılıyor olabilirler.

Günümüzde kadınlara ait arşiv malzemesinin piyasadaki değeri nasıl? Artış var mı?

Belki şöyle bir şey söyleyebilirim: Çıraklığımdan bu yana, özel olarak kadın arşivi, kadınlara ait bir lot, kadınla ilgili böyle bir toplu alım yapmadım. Kadın malzemelerinden, kadın kitaplarından, kadın mektuplarından veya herhangi bir kadının; mesela önemli bir

Emin Nedret İşli was born in Istanbul in 1959. In 1978, he graduated from Pertevniyal High School. In 1987, he graduated from the Department of Turkish Language and Literature at Istanbul University. He completed his master's degree in Old Turkish Literature at the same university in 1991, under the supervision of Prof. Dr. Ali Alparslan, with a thesis entitled "Gravestone Inscriptions of Poets Buried in Istanbul." He worked as a rare books and library consultant at Librairie de Pera (1986–1998), at Yapı Kredi Publications and the Sermet Çifter Library. Since 2001, he has continued his work at Sahaf Turkuaz, which he co-founded with Püzant Akbaş. He is also the President of the Association of Antiquarian Booksellers.

He has shared his knowledge and experiences at academic conferences at various institutions, reputable social media platforms, and has been invited to speak at public events. He also wrote for a recurring column titled "Kirli Çıkı" in the book supplement of Cumhuriyet newspaper. His articles have been published in numerous periodicals, including: Kitap-lık, Sanat Dünyamız, Cogito, Tarih ve Toplum, Toplumsal Tarih, Arkitekt, Albüm, İstanbul, P-Dünya Sanatı Dergisi, Tombak, Müteferrika, Simurg, Dergâh, Kapalıçarşı, 4. Kat, İlgi, Asklepios, Kültür, Türk Edebiyatı, and #Tarih Dergi. In addition to his books such as Sahafnâme (Kırmızıkedi Publishing, 2017; 2nd ed. 2018), İstanbul'un 100 Kitabı (Istanbul Metropolitan Municipality Culture Inc. Publications, 2013), and Âdâb-ı Taâm (İletişim Publishing, 2020), he occupies a distinctive place in his field through the volumes he has prepared for publication, the booklets he has produced beyond exhibition catalogues, and his wide-ranging activities related to antiquarian bookselling.

In the early years of your profession, how often did you see documents related to women among the archival materials you came across?

When discussing the value of archival materials related to women among antiquarian booksellers—whether in the early years of the profession or today—it is perhaps best to begin with this point: I believe archival material isn't really categorised – women's documents, men's documents, pasha documents, etc. – they aren't distinguished from one another. In other words, there is no explicitly "gendered" categorisation. However, because materials related to women (women's newspapers and magazines, correspondences, letters, and photographs) are rarer than those related to men (or other documents in circulation), they tend to remain more concealed and more carefully preserved, rather than being readily dispersed. Therefore, they are more difficult to locate. As a result, antiquarian booksellers may regard them as more valuable or significant and duly give them greater prominence.

ailenin kızlarının, kadınlarının özel arşivini topluca bir lot olarak hiç alıp satmadım. Hiç kimse bana "Gel Nedret Bey, filanca hanımın kitaplarını ve arşivini al" demedi. Bizi evin, ailenin kütüphanesine çağırdılar. Bazen o evde, o ailede çok önemli işler yapmış kimi kadınlar da olabilir tabii.

Geçenlerde Metin Celal aracılığıyla Işıl Özgentürk beni çağırdı. İstanbul Maltepe tarafındaki evinden Yalova tarafına taşınıyor, evdeki kitaplığı da boşaltmak istiyordu; ben aldım. Sonra "Bende senaryolar, notlar, vesaire var. Bunları ne yapacağım, atayım mı?" dedi. Ben de "Aman atmayın, ben Kadın Eserleri Kütüphanesi'ne haber vereyim." dedim. O sırada Füsun Ertuğ'u hatırladı; "Füsun benim arkadaşım" dedi. Telefon numarası yokmuş; ben de hem Aslı Davaz'ı aradım hem Füsun Ertuğ'u. Onlar bir hafta içinde gittiler arşivi aldılar ve kütüphaneye kazandırdılar.

Kadın arşivleri konusunda biraz daha geriye gideyim; 1950 yıllarında Deniz Yolları'nın tarife kapaklarının, Denizcilik Bankası'nın davetiyelerinin tasarımını yapan Güzel Sanatlar Akademisi mezunu Gülümser Aral diye bir hanım var. Onun evrakını ve arşivini aldık. Maalesef görseller çok olduğu için piyasada dağıldı ve satıldı.

Fethi Naci'nin arşivi için eşi Lale hanımla muhatap oldum. Bir de mesela yine arkadaşım Rûken Kızıler vasıtasıyla Leyla Erbil'in kitaplarının mükerrer veya artık hiç kullanılmayan, gözden çıkarılmış nüshalarını aldım; aile İstanbul'u terk ediyordu. Dolayısıyla onun kitaplarından da birtakım şeyler geçti elime. Yazar çizer olup da kütüphanesini tasfiye etmek isteyen birtakım kadın kütüphanelerini aldım ama bu alımlarda arşiv dokümanı hemen hemen çok azdı.

Emin Nedret İşli.

Among antiquarian booksellers today, how has the value of women's archival materials changed? Is there an increase?

Perhaps I can put it this way: since my apprenticeship, I have never bought or sold, as a single lot, an archive specifically defined as a women's archive, a collection belonging to women, or a bulk acquisition focused on women-related materials. I have never handled, as a collective lot, women's materials or women's books, women's letters, or the private archive of any woman—for instance, the daughters or women of a prominent family. So that was never really the case—no one ever said to me, "Come, Nedret Bey, take so-and-so woman's books and archive." We were invited to the library, to the family's home library. But of course, in that house, in that family, there may sometimes be women who have done important—very important—work as well.

I was recently contacted by Işıl Özgentürk, through the mediation of Metin Celal. At the time, Özgentürk was in the process of moving from her home in the Maltepe area of Istanbul to a location near Yalova, which necessitated the clearing of her home library. I acquired the library. Subsequently, Ms. Özgentürk mentioned that she also had screenplays, notes, and various other materials, and asked what she should do with them, even suggesting that they might be discarded. I advised her against this and proposed contacting the Women's Library. At that point, she recalled Füsun Ertuğ, noting that they were already friends, though she did not have her contact details at hand. Therefore, I called both Aslı Davaz and Füsun Ertuğ. Within a week, the archive was collected and incorporated into the Women's Library collection.

With regard to women's archives, let me go a bit further back. There was a woman named Gülümser Aral, a graduate of the Academy of Fine Arts, who designed the covers and created the imagery for the maritime route time tables in the 1950s, as well as invitations for the Maritime Bank. We acquired her documents and archive. Unfortunately, because it was an archive rich in visual material, it was later dispersed on the market and sold.

In the case of Fethi Naci's archive, I dealt directly with his wife, Ms. Lale. In another instance, through my friend Rûken Kızıler, I acquired duplicate copies or volumes that were no longer in use from Leyla Erbil's books, as the family was leaving Istanbul. As a result, I also came into possession of certain materials from her collection. I acquired and assisted in the liquidation of the personal libraries of several women writers and intellectuals who wished to dispose of their collections. However, in most of these cases, there was little to no archival documentation of a substantive nature.

40-45 yıllık sahaflık hafızamı zorluyorum; filanca hanımın şahsi evrakı, arşivi, yazılmamış kitapları veya yayımlanmamış notları, el yazıları şeklinde bir davet geldiğini veya öyle bir arşiv aldığımı hatırlamıyorum.

Bugün geriye dönüp baktığınızda sahaflık serüveninizin genel olarak tarihe, özel olarak da kadınların tarihteki görünürlüğüne dair bakışınızı ve farkındalığınızı nasıl şekillendirdiğini düşünüyorsunuz?

Kadın Eserleri Kütüphanesi'yle epey eskiden beri tanışıklığım var. Hem ilişkilerim, hem dostluklarım var hem de oraya defalarca gitmişliğim. Edebiyat Fakültesi mezunu, kitapla çok yakından ilişkili bir kişi olmama rağmen başka bir sürü gitmediğim, hatta kapısından girmediğim kütüphaneler var. Ama Kadın Eserleri Kütüphanesi başka. Bir kere en az 3-4 kere Kütüphane'nin etkinliklerinde yer aldım. İkincisi, zamanında hem kadın tarihiyle ilgili malzemeler sattım, hem elimden geldiğince insanları oraya yönlendirdim. Kadın konulu araştırma yapanlara, ilk önerdiğim yer orası. "Kadın Eserleri Kütüphanesi'ne gidip, arşivine baktınız mı?" ilk sorduğum sorudur. Eğer bakmamışsa, diyorum ki "Oraya bakmadan seninle bir şey konuşmam; git önce kütüphaneye bir bak, orada ne var ne yok araştır. Bulamazsan gel benimle konuş bir şeyler bulmaya çalışalım" derim. Dolayısıyla Kadın Eserleri Kütüphanesi bir sahaf olarak hayatımın çok önemli bir kısmını kaplıyor. Bir sahaf olarak çok rahatlıkla çalışabildiğim, kendimi rahat hissettiğim bir yer. Hem girip çıkmada, hem dostluklarımda hem de ticari alışverişte. Elime bir malzeme geçtiğinde, benim evvelce oraya verdiğim ya da orada olduğunu bildiğim malzeme ise, tabii ki ilk yapacağım iş oraya göndermek olur. Bana maliyetsiz gelmişse hediye ediyorum, yok maliyetli ise fiyatını bildiriyorum. Mesela Işıl Özgentürk'ün kitaplarını aldım, içinden sarı basın kartı çıktı; masamda duruyor. İlk fırsatta Kadın Eserleri Kütüphanesi'ne göndereceğim veya götürüp vereceğim.

Zamanında asker-siyasetçi meşhur Tekin Arıburun'un birtakım kitaplarını, daha doğrusu malzemesini almıştım. Tekin Arıburun'un kayınpederi de yine meşhur Abdüllatif Naci Paşa. Atatürk'le de ilişkileri olan çok önemli bir aile. Tekin Arıburun'un eşi Perihan Arıburun, Demokrat Parti milletvekilliği yapmış, Yassıada'da kalmış. Ona ait malzemeleri Kütüphane'ye sattım. Aslı Hanım aldırdı. Sonra perakende olarak çıkanları da -mesela kitap arasından çıkan mektup veya not- toparlayıp Kadın Eserleri Kütüphanesi'ne verdim.

Arşivlerde hem kadın tarihi hem kadınların ilişkide olduğu insanlar; eşleri, dostları, sevgilileri, babaları, dedeleri vb. hakkında tarihin daha iyi yazılmasına sebebiyet verecek belgeler var. Mesela Muhibbe Darga'nın dedesi Sait Darga'nın Acıbadem'deki konağından, çoğu

I'm searching my memory— drawing on some forty to forty-five years of experience as an antiquarian bookseller—and I do not recall ever having received an invitation specifically to acquire a particular woman's personal papers, archive, notes, unpublished books, or unpublished manuscripts in handwritten form, nor do I recall having acquired such an archive.

Looking back today, how do you think your career as an antiquarian bookseller has shaped your perspective on, and awareness of, history in general, and of women's visibility in history in particular?

I've had a long-standing relationship with the Women's Library for many years. I have both professional connections and personal friendships there, and I've visited the library many times. Although I am a graduate of the Faculty of Letters and someone whose life has always been closely tied to books, there are many libraries I have never visited, and some I have never even entered. The Women's Library, however, is a place I have gone to repeatedly. I've participated in events there at least three or four times. In addition, over the years I've both sold materials to the library—particularly materials related to women's history—and, whenever possible, I direct people there. For anyone conducting research on women, it is the first place I recommend. My initial question is always, "Have you gone to the Women's Library and looked at its archive?" If they have not, I tell them, "I cannot discuss this with you before you go and look there first. Go to the library, see what is there, do your research. Then, if you still cannot find what you are looking for, come back and we will try to find something together." I say this to everyone. For this reason, the Women's Library occupies a very important place in my life as an antiquarian bookseller. It is a space where I feel completely at ease professionally in terms of coming and going, in terms of friendships, and also in commercial exchanges. Because there have never been any problems, whenever I come across material that I know I have previously given to the library, or that I know belongs there, the first thing I do is to send it there. If it comes to me at no cost, I donate it; if something involves a cost, then I state its price in commercial terms. For example, when I acquired Ms. Işıl's books, among them I found Işıl Özgentürk's press card—her yellow press card. It is currently on my desk. At the first opportunity, I will send it to the Women's Library or take it there myself and hand it over.

Some time ago, I acquired a number of books—more precisely, materials—belonging to the well-known Tekin Arıburun. His father-in-law was the famous Naci Eldeniz Pasha, and the family had close connections with Atatürk; it was a very prominent family. Tekin Arıburun's wife, Perihan Arıburun, served as a deputy for the Democrat Party and was later tried at Yassıada. I sold

Fransızca, kısmen de Osmanlıca kitapların olduğu kütüphanesini Librairie de Pera'da çalışırken ben almıştım.

Şahsi düşüncem, Türkiye'de sadece Kadın Eserleri Kütüphanesi değil birkaç tane daha bu örnekte yer olsa, eminim pek çok arşiv veya efemera türünden belge dağılmaz, kaybolmaz; bir araya geldiklerinde çok ciddi bir kültür mirası oluşturur bu malzemeler.

Meslek hayatınız boyunca kadınlara ait belgelerin kaybolmuş, zarar görmüş veya bilinçli olarak yok edilmiş örneklerine denk geldiniz mi? Size hiç "Bu belgeleri kimse görmesin, ben bunları imha ediyorum" diyen arşiv üreticileri (veya aile bireyleri) oldu mu?

Sahaf imha edemez, hele ben hiç edemem. Hemen aklıma Türkân Rado, geliyor.[1] Bir de Ziyad Ebüzziya; onun ölümünden sonra evine gitmiştim. Dilan hanım diye bir akrabası vardı, geçenlerde o da vefat etti. Dilan Hanım geniş bir karyolanın üstüne oturmuş, önüne de koskoca bir kutuyu almış, Ziyad Bey'in mektuplarına şöyle bir göz atıp -tabii ne kadarını okuduğunu da bilemiyoruz- bazılarını yırttığını gördüm. Dedim ki "Aman efendim bunları yırtmayın lütfen. Dilan Hanım yapmayın, bunlar tarihe kalacak; yırtmak yerine bir yere saklayalım, şartlı olarak bir yere verilsin. Zaten kütüphaneyi İSAM alıyor, orada bir şekilde muhafaza edin." Hatta o zamanlar, daha bu tecrübede, bu konumda değildim, sahaflığımın belki de ortasındaydım. "Yok dedi, burada aileyle ilgili özel bilgiler var" deyip yırttığına şahit oldum.

Kimbilir belki de neler, ne mektuplar yırtıldı veya atıldı. Bizim meslekte, sadece kadınlara ait evrakın değil pek çok evrakın böyle imha edildiğini duyuyoruz. Maalesef bizi kitap satmaya çağıran insanların pek çoğu böyle yapıyor. Biz gitmeden önce fotoğraf, mektup, takvim, gazete gibi malzeme daha önceden zaten tasfiye edilmiş, elenmiş, atılmış, çöp olarak görülüp ev dışına çıkarılmış oluyor. Bu yüzden kıdemli ve tecrübeli bir sahaf olarak beni arayıp "aileden kalma malzeme, kitaplar var" denildiğinde ilk söylediğim şakayla karışık şu oluyor: "Lütfen tuvalet kağıdı dahil kağıt cinsinden hiçbir şeyi atmayın. Ben göreyim, ondan sonra atacaksanız birlikte atarız". Mesela, kitaplığı görüyorum; iyi bir kitaplık. "Mektuplar ve benzer malzeme" var mı diyorum, "onları üç gün önce attık" veya "yırtıp çöpe gönderdik" sözlerini çok duydum maalesef. O mektupları tutmak, saklamak bizde yerleşmemiş, alışılmamış. Belki mahremiyet, belki birtakım endişeler sebebiyle...

1. Bu konuda ayrıntılı bilgi için ayrıca bkz. Emin Nedret İşli, "Özel Arşivlerin, Kitabın, Kütüphanenin Takibinde Olmak, Peşine Düşmek," *Bilgi ve Belge Çalışmaları: Özel Arşivlerde Teori ve Uygulama*, haz. Tûba Karatepe, Elif Yılmaz Şentürk ve Varol Saydam (İstanbul: Hiperlink Yayınları, 2017), 159-177.

the materials related to her to the Women's Library; Ms. Aslı arranged for their acquisition. Later on, items that emerged individually—such as letters or notes found inside books—were also gathered together, and I subsequently delivered them to the Women's Library as well.

In archives, there are documents that enable history to be written more fully—not only about women, but also about the people with whom they were connected: their spouses, friends, lovers, fathers, and grandfathers. These materials contribute to a richer understanding of the past. For example, while I was working at Librairie de Pera, I acquired the library of Sait Darga, the grandfather of Muhibbe Darga, from his mansion in Acıbadem. The collection consisted largely of books in French, with some in Ottoman Turkish.

In my personal view, if there were a few more institutions in Turkey like the Women's Library, I am sure that many archives and many small, miscellaneous materials—what we in the trade call ephemera—would not be scattered or lost. Instead, they would be preserved together as a truly significant body of cultural heritage.

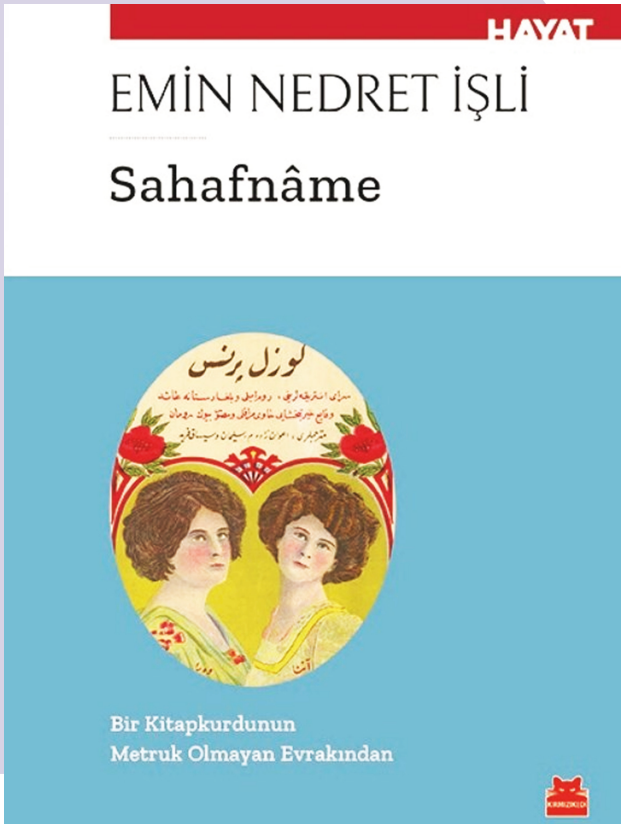
Throughout your professional life, have you encountered cases in which documents belonging to women were lost, damaged, or deliberately destroyed? Have you ever been told by archive creators or family members that "no one should see these documents, so I am destroying them"?

An antiquarian bookseller cannot destroy such materials—and I, in particular, could never do so. Türkan Rado immediately comes to mind.[1] Once, after the death of Ziyad Ebüzziya, I went to his home. There was a relative of his named Ms. Dilan—who, I recently learned, has also passed away. She was sitting on a wide bed, with a large box placed in front of her, reading Mr. Ziyad's letters, glancing through them. Of course, we do not know how carefully she read them, but she was tearing some of them up, one after another. I said to her, "Please, do not tear these up. Ms. Dilan, don't do this—these are things that will remain for history. Instead of destroying them, let us keep them somewhere, or place them in an institution under certain conditions. The library is being acquired by İSAM anyway; they could be preserved there in some way." At that time, I was not yet in the position or with the experience I have today; I was perhaps in the

1. For further details, see also Emin Nedret İşli, "Özel Arşivlerin, Kitabın, Kütüphanenin Takibinde Olmak, Peşine Düşmek" [On Tracking and Pursuing Private Archives, Books, and Libraries], in *Bilgi ve Belge Çalışmaları: Özel Arşivlerde Teori ve Uygulama* [Information and Documentation Studies: Theory and Practice in Private Archives], ed. Tûba Karatepe, Elif Yılmaz Şentürk, and Varol Saydam (İstanbul: Hiperlink Yayınları, 2017), 159–177.

Kadın araştırmaları alanında çalışanlardan veya kadınlara dair kitap, belge, efemera isteyenlerden size başvuran oluyor mu?

Tabii, oluyor. Akademik sebeplerle veya tez çalışması için kadın yazarların romanları soruluyor. Zaman zaman kadınlar konusunda çok uç, kenar kıyı ve bilinmesi zor sorularla muhatap oluyoruz. Öğrenci veya araştırmacılar çok nadir, bulunmayan, ismi bilinen ama hayatları meçhul olan kadınlarla ilgili "bir şeyler bulabilir miyiz?" diye çok soruyorlar. Mesela, "Selanik'te çıkmış kadın gazetesinde yazı yazmış şu hanımın kitabı veya şu hanımla ilgili kitap var mı? Hiç gördünüz mü? Sizde belge var mı?" diye soranlar zaman zaman oluyor. Soruyu soran, Selanik'te çıkan kadın dergisini biliyor ama bulunmasının ne kadar zor olduğunu bilmiyor veya benim

Emin Nedret İşli'nin *Sahafname: Bir Kitap Kurdunun Metruk Olmayan Evrakından* adlı kitabının kapağı. Kırmızı Kedi Yayınları, 2018.
The cover of Sahafname: Bir Kitap Kurdunun Metruk Olmayan Evrakından [Sahafname: From the Unabandoned Papers of a Bookworm] by Emin Nedret İşli. Kırmızı Kedi Publishing, 2018.

middle of my career as an antiquarian bookseller. Despite this, she said, "No, these are private family matters," and I witnessed them being torn up, one after another.

Who knows how many things—how many letters—may have been torn up or thrown away. In our profession, we hear not only of women's documents but of many kinds of papers being destroyed in this way. Unfortunately, this often happens with people who call us in to sell books. By the time we arrive, materials such as photographs, letters, calendars, and newspapers have already been sorted through, discarded, and taken out of the house as rubbish. For this reason, as a senior and experienced antiquarian bookseller, whenever someone calls me and says that there are inherited materials or books from a family estate, the very first thing I tell them is this: "Please do not throw away any kind of paper—almost including toilet paper," I say, emphasizing it and even trying to make a joke about it. "Let me see everything first; and if something really needs to be discarded, we can decide together." I insist on this, because I see this situation very often. For example, I arrive and see a good library. I ask about letters and similar materials, and I frequently hear, "We threw them away three days ago," or "We tore them up and put them in the trash." Sadly, this is something I encounter all too often. We do not have a well-established habit of keeping and preserving such letters—perhaps because of concerns about privacy, or because of various other anxieties.

Do researchers in women's studies, or those looking for books, documents, or ephemera related to women, ever consult you?

Yes, they do. For academic reasons or for thesis work, I am often asked about women's novels. From time to time, we are faced with very marginal, obscure, and difficult questions concerning women—questions that lie on the fringes of what is known. Students and researchers frequently ask whether it is possible to find anything about women who are extremely rare, whose names are known but whose lives remain unknown. For example, they ask: "Is there a book by this woman who wrote for a women's newspaper published in Thessaloniki?" or "Is there a book about her? Have you ever seen one? Do you have any documents?" Such questions do come up from time to time. For me, this is of course a very difficult question to answer. The person asking knows about the women's periodical published in Thessaloniki, but does not necessarily realize how difficult and elusive the rest of the task is—or perhaps assumes that I know. Unfortunately, I am also at a loss in this regard. Still, I search and carry out research myself, and if I manage to find something, I think it could be turned into a written study.

bilebileceğimi sanıyor. Maalesef ben de o anlamda boşluktayım. Arıyorum, ben de araştırıyorum, bulursam yazı haline getirilebilir diye de düşünüyorum.

Böyle sorularla karşılaştığımda, bu soruyu sorana önce, Kadın Eserleri Kütüphanesi'ne uğradın mı? Oraya gidip araştırma yaptın mı? Oradaki katalogları, bilgileri taradın mı diye soruyorum. "Hayır duymadım, görmedim, gitmedim" diye cevap alıyorsam, hemen eline bir pusula verip "hadi doğru Fener'e" diye gönderiyorum, "sonra tekrar gel, konuşalım" diyorum.

Bu soruları veya kimi bilgileri yazdığınız, not aldığınız bir defteriniz var mı?

Maalesef yok. Benim örnek aldığım insanlardan biri, biliyorsun ağabeyim Necdet İşli. Onun, 40 sene, hatta belki daha uzun zamandan beri not aldığı o küçük Ece ajandaları var. Bazen, 30 sene öncesine dönüp, "sen bana 30 sene önce şu gün şunu söylemiştin" diye bana belge çıkarıyor. Not almadığım için bazen kendime çok kızıyorum.

Bizim meslekte hiç görmedim duymadım; bildiğim kadarıyla bunu yapan bir sahaf yok. Aslında her gün bunu yapmalı. Keşke bizim ustalarımız, Osmanlı döneminde yaşayanlar veya Cumhuriyet'in ilk yıllarında sahaflık yapanlar sorulan soruları, aranan kitapları veya düşürdükleri, ele geçirdikleri, satın aldıkları kitaplıklardaki nadir belgeleri not alsalardı ülkenin kültür kronolojisi ciddi ölçüde değişebilirdi diye düşünüyorum. Şimdilik, gerek konuşmalarla gerek böyle sorularla ve hafızayı yoklayarak birtakım bilgileri ortaya çıkarıyoruz.

Özellikle kadınlara ait arşivler, efemeralar arasında satışa sunmadığınız, çeşitli sebeplerle sunamadığınız, sakladığınız malzeme var mı?

Bende Latife Hanım'la ilgili birkaç malzeme var. Onları evimde tutuyorum, kimseye satmak istemiyorum. Zaman zaman tekliflerle de karşılaşıyorum. Sahaf, buna benzer malzemeyi aldığında "gömeceğine", yani yararlı bir şekilde kullanılmayacağına emin olduğu bazı malzemeleri teşhir etmeyerek, göstermeyerek çekmecesine saklayarak korur. Eğer biz bunu ortaya çıkarır lanse edersek; yani dükkânımıza koyarsak veya günümüzde yapıldığı gibi Instagram'da, internette bunu afişe edersek, gelebilecek teklife karşın satmayı reddetmek günümüzün ekonomik koşullarında zor oluyor bazen. Çünkü bizim mesleğimiz ticareti şart koşuyor. Ticari ortamda size yapılan iyi bir teklifi elinizin tersiyle itmek zordur, maddi gücünüze bağlıdır. Dolayısıyla bunu yaşamamanın en iyi yolu o malzemeyi yok sayıp eve götürmek veya çekmecenin alt gözüne koyup, unutmak oluyor. Benim ve bizim rahmetli sahaf Lütfü gibi adamların buldukları en doğru yöntem budur. Sahaf Lütfü'nün deposunda şimdi dolaşabiliyorum; böyle

When I come across such questions, the first thing I ask the person is: "Have you been to the Women's Library? Have you gone there and done research? Have you searched through the catalogues and the available information?" If the answer I receive is, "No, I haven't heard of it, I haven't seen it, I haven't been there," then I immediately hand them a kind of compass and say, "Off you go, straight to Fener." I tell them to go there first and then come back so that we can talk again.

Do you keep a notebook where you record these questions or note down certain pieces of information?

Unfortunately, no. One of the most striking examples in my life is my older brother, Necdet İşli—you know him. For forty years, or perhaps even longer, he has kept small notebooks in the form of Ece-brand diaries. From time to time, he can go back thirty years and say to me, "You told me this on such-and-such a day thirty years ago," and even produce a written record of it. Because I have not done this myself, I sometimes get quite angry with myself, actually.

In our profession, I have never seen or heard of anyone who does this; as far as I know, there is no antiquarian bookseller who keeps such records. In fact, it is something that should be done every day. I often wish that our former masters—those who lived in the Ottoman period or who worked as antiquarian booksellers in the early years of the Republic—had written down the questions they were asked, the books that were sought after, or the rare items they encountered, acquired, or purchased in libraries and private collections. If they had done so, I believe the cultural chronology of this country, and much of what we know about it, could have been quite different. For now, we try to bring certain pieces of information to light through conversations like these, through such questions, and by probing our memories.

With regards to women's archives and ephemera specifically, are there materials that you have not put up for sale, that you have been unable to offer for various reasons, and that you have kept aside?

For example, I have a few items related to Latife Hanım. I keep them at home and do not wish to sell them to anyone, although from time to time I do receive offers. In similar cases, when an antiquarian bookseller is convinced that certain materials would be "buried," in other words not put to any meaningful or appropriate use, they choose to protect them by not displaying them, not showing them, and by keeping them tucked away in a drawer. If we were to bring such materials out into the open and promote them—by placing them in our shop, or nowadays by displaying them on Instagram or on the internet—it could become difficult, under today's economic condi-

pek çok malzemeyi bir köşeye atıp, "sonra çalışırım, sonra bakarım" diye koyup unuttuğunu veya ellemek istemediğini anlıyor ve hissediyorum. Bunun gibi, benim evimde de mektuplar, malzeme var, duruyor. Kadın gazeteleri, kadın dergileri var; kıyamadığım aile içi yazışmalar, o ailedeki kadınların yazdığı birtakım mektuplar hâlâ evde, arşivde duruyor; gerçekten araştırmacı olduğunu, onu hakkıyla araştıracağını inandığım insanı bekliyor. Öyle bir şey olursa zaten seve seve veriyorum yani satmaktan öte yapıyorum o işi. Kadın Eserleri Kütüphanesi'ne vermem gereken birtakım malzemeler de olabilir, itiraf edeyim; ama nedense bu kuruma yakın olmakla birlikte verme, vedalaşma aşamasında henüz olmadığımdan onları tutuyorum. Böyle de bir haber uçurmuş olalım.

Bizler kütüphaneci ve araştırmacı olarak Taha Toros'un arşivinden zamanında çok yararlandık. Umarım bir gün arşiv yine erişime açılır, yararlanmaya devam ederiz. Bu arşiv üzerine yapılmış bir yüksek lisans tezinde[2] önce rahatsız edici bir tavır seziliyor; vefat eden insanların evlerine gidip arşivlerinin talep edilmesi, insanların acısı henüz çok tazeyken arşivin peşine düşüldüğüne dair örnekler de duymuştum. Fakat sonra, böyle yapmasaydı bu kadar geniş bir arşiv de oluşmazdı diyorum. Sizin bu konudaki düşünceniz nedir?

Bu çok ilginç bir konu ve çok güzel bir soru. Ben, Taha Toros'un takındığı tavrın "vahşi" olup olmadığını tartışmaktan yanayım. Bazı arşiv ve kütüphaneleri doğru zamanda gidip aldığımı düşünüyorum. Mesela bunun en güzel örneği şudur: Meşhur Salih Keramet Nigâr var. Tevfik Fikret'in Galatasaray'daki hocalığı sırasında müdür muavini. Tevfik Fikret Galatasaray'dan istifa ettiğinde o da istifa eder. Meşhur Nigâr ailesinden, Şair Nigâr Hanım'ın oğlu; son halife Abdülmecid Efendi'nin oğlunun eğitimiyle ilgilenmiş çok önemli bir kişi. Robert Kolejli. Aynı aileden Metin Nigâr ve eşi Nazmiye Nigâr beni Salih Keramet Nigâr'ın Ortaköy'de yalı sayılabilecek evine davet etmişlerdi. Onlar da çok özel insanlardı; Metin Bey arkeologdu ve Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi'nin ilk yıllarında kütüphanecilik de yapmıştı. Evleri Nişantaşı'nda, Teşvikiye'de saray yavrusu gibi bir ev. Ortaköy'de kitaplar var dediler, gittim. Çok kıymetli büyük bir Osmanlı kütüphanesi değildi, daha doğrusu pek bir şey kalmamıştı. Ama bir köşede kocaman eski tip bir yazı masası, masanın içinde de yığınla kitap, belge, arşiv malzemesi var; üzeri kağıtlarla örtülmüş. "Bunları da alabilirim" dedim. "Yok" dediler, "bunlar merhum Salih Nigâr Bey'in ahbabı, arkadaşı Taha Bey'in ayırdığı

tions, to refuse or resist the offers that might come in. We do this work as a profession and as a commercial activity. In a commercial context, it is difficult to turn down a good offer; doing so depends on one's financial situation. For this reason, the best way to avoid facing such a dilemma is to pretend that the item does not exist—to take it home, or to put it away in the bottom drawer and forget about it. For people like myself, and like the late antiquarian bookseller Lütfü, this has been the most appropriate solution. I can now walk through Lütfü's storage space, and as I move around it, I can sense that many such materials were set aside in a corner with the thought, "I'll work on this later, I'll look at it later," and then forgotten or deliberately left untouched. In a similar way, I too have letters and other materials at home; they are still there, kept aside. There are also women's newspapers and women's magazines, and within bundles of family correspondence, containing letters written by both men and women, there are still letters written by the women of those families. They remain at home, in my personal archive. They are waiting for someone whom I genuinely believe to be a researcher and who will study them properly. If such a person appears, I would gladly give them over; in that case, what I do goes beyond selling them. There may also be some materials that I should give to the Women's Library, I admit. But for some reason, although I feel close to them, I am not yet at the stage of parting with them or saying goodbye, so I continue to keep them. Let this also serve as a kind of public note or announcement.

As both librarians and researchers, we made extensive use of Taha Toros's archive in the past. I hope that one day the archive will be reopened to researchers so that we can continue to benefit from it. While reading a master's thesis[2] written on this archive, one initially senses a rather troubling attitude. There are accounts of going to the homes of deceased individuals to request their archives, and I have even heard of cases in which this was done while the family's grief was still very fresh. Yet, on the other hand, I find myself thinking that if this had not been done, such a vast archive would never have been formed. What is your view on this matter?

This is a very interesting topic and a very good question. I tend to approach it by discussing whether what Taha Toros did can be described—so to speak—as "brutal" or "aggressive." I myself believe that I went and acquired certain archives and libraries at the right time.

2. Tuğba Dağlı, "Bir Özel Arşivin Oluşum Süreci: Taha Toros'un Hayatı, Eserleri ve Özel Arşivi" (Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Bilgi ve Belge Yönetimi Ana Bilim Dalı, 2019).

2. Tuğba Dağlı, "Bir Özel Arşivin Oluşum Süreci: Taha Toros'un Hayatı, Eserleri ve Özel Arşivi" [The Formation of a Private Archive: The Life, Works, and Private Archive of Taha Toros] (MA thesis, Marmara University, Institute of Turkic Studies, Department of Information and Records Management, 2019).

kitaplar. Bunları zamanında Salih Bey, Taha Bey'e vasiyet etmiş. Gelip ayıkladı, ayırdı; aldıracakmış". Taha Toros'un benden önce birkaç kütüphaneye daha gittiğini, birtakım elemeler yapıp bir şeyler aldığını bizzat yaşadım; "bu ne hırs" diye sinirlendim hatta.

Bu tür malzemeyi eğer aile, geride kalan kişiler yani mirasçılar gözden çıkarmışsa ve onların gözünde herhangi bir kıymet-i harbiyesi, bir değeri yoksa o zaman bu iş acilen yapılmalı, hatta çok "vahşice" yapılmalı, saldırı olmalı, yani sökülüp koparılmasının çok doğru, çok düzgün ve çok iyi bir hareket olduğunu düşünüyorum. Kibarlık yapıp, nezaket gösterip efendim acı tazedir, çok hırpalayıcı olur veyahut çok büyük terbiyesizlik yapmış oluruz gibi asla düşünülmemelidir. Eğer o malzemeye sahip olanlar hiç değer vermiyorlarsa, anında imha edebilirler. Nitekim benim kitap aldığım birtakım kişilerde veya ailelerde durum şu: Ailenin büyük bir kesimi yurtdışında yaşıyor, ailenin eski bir evi var, o evde yaşayan evin büyüğü veya koruyucusu ölür, geri kalan yurt dışında yaşayanlar eve gelirler; gayrimenkul olarak evin değeri esastır. Varislerin yapacak tek şey vardır: Evdeki malzemeyi bir an evvel boşaltarak evi satıp yaşadıkları yere dönmek. Bunun için de süreleri çok kısadır; kimi izin almıştır, kimi işine ara vererek gelmiştir. Dolayısıyla bu 3-5 gün, bir hafta, 10 gün içinde halledilmesi gereken bir meseledir. Ev eşyası, cam eşya, dolap, yatak ne varsa, hepsi birlikte bir eskiciye veyahut kitap varsa kapıcıya, hurdacıya verilerek ev tasfiye edilir. Malzemenin korunması kollanması veya değerini bulması o sırada önemli değildir; oranın boşalmasıdır dertleri. Dolayısıyla bu kibarlık aşaması bu süreye denk gelirse, kitap ve malzeme yok olur. Bunun içinde kadın arşivi de olabilir. Kadın, erkek fark etmez. Ailenin kadınlarının mektupları da gider resimleri de. İstisnasız hep böyle olur.

Son zamanlarda, böyle olma ihtimali çok olan evin büyüğünden, yaşlı kişilerden çok kitap alıyorum. Yani ailenin son fertlerinden. Çocukları yurt dışında yaşıyor. Bu insanlar anlıyorlar ki gözlerini kapattıkları anda bu iş benim söylediğim gibi olacak. O yüzden şöyle diyorlar: "Nedret Bey sen gel o kitapları değerlendirelim, verelim. Maddi olarak da değil, hiç olmazsa seninle bu kitapları veya arşivi tasfiye edelim. Hiç olmazsa sağlığımızda, sağlam ve düzgün yerlere gittiklerini görelim, zaten biz gözümüzü kapatınca çocuklar torunlar gelecek bunları dağıtacaklar. Hem zahmet olmasın hem de malzeme dağılmadan belli, sağlam yerlere gitsin."

Bu tür taleplere cevap vermek son zamanlarda yaptığım ticari işlerin bir kalemi haline geldi. Talep etmiyorum, "bu arşivi bana sat, bu benim demiyorum" tabii; eğer ciddi bir arşivi, ailede saklanması gereken malzemesi olan birileri varsa diyorum ki "Vedalaşın. Elinizdeki kitaplarla, malzemeyle vedalaşın. Yarın öbür gün herhangi bir şey olursa biz yetişemeden bunları sokağa atabilirler, yok

Let me give what I think is the best example of this. There was the well-known Salih Keramet Nigâr. During Tevfik Fikret's years of teaching at Galatasaray, he served as vice principal, and when Tevfik Fikret resigned from Galatasaray, he resigned as well. He came from the famous Nigâr family; he was the son of Nigâr Hanım and later became responsible for the education of the son of the last caliph, Abdülmecid Efendi. He was an important figure—educated at Robert College, and so on. It was members of that family, Metin Nigâr and his wife Nazmiye Nigâr, who invited me. They were very special people. Mr. Metin was an archaeologist and had also worked as a librarian in the early years of the Faculty of Language, History and Geography. Their home was in Nişantaşı, in Teşvikiye, a mansion-like house. They invited me to what could be described as Salih Keramet Nigâr's waterside house in Ortaköy. They told me there were books, so I went and saw them. The books were there, but it was not a very large or particularly valuable Ottoman library; most of it was no longer there. However, in one corner there was a large, old-fashioned writing desk. Inside the desk were piles of books, documents, and archival materials, covered with papers. I asked, "What are these—may I take these as well?" They said, "No, these are the books that the late Salih Nigâr Bey's friend, Taha Bey, set aside. Salih Bey bequeathed them to Taha Bey, and Taha Bey came and selected and separated them. They are to be taken by Taha Bey." In other words, I personally witnessed that before me, Taha Toros had gone to several libraries, carried out selections, and taken certain materials. And of course, I became angry and thought to myself, "What is this zeal, what is this fury?"

In such matters—that is, if this kind of material has been abandoned by the family, by those left behind, the heirs, and if it is seen as having no real worth in their eyes—then action must be taken urgently, even, in a sense, "brutally." There must be an intervention, an act of rescue; I believe that tearing such materials away and saving them is, in fact, the right, proper, and necessary thing to do. One should not be guided by politeness or excessive sensitivity, such as saying, "their grief is still fresh," or "this would be too upsetting," or "this would be terribly rude." At that stage, if those who now possess the remaining materials attach no value to them, they can be destroyed immediately. Indeed, in some of the cases where I have acquired books from individuals or families, the situation is typically as follows: a large part of the family lives abroad; there is an old family house; the elder of the household or the person who had been caring for it passes away; and the relatives who live abroad return. In such cases, what matters most to them is the house itself, as real estate. Because the monetary value of the property is high, the heirs have only one priority: to empty the house as quickly as possible, make it ready for sale, and then return to the places where they live. For this,

olabilir. Dolayısıyla lütfen bunlarla vedalaşın, kitaplarınızdan vazgeçin. Bana satın, başkasına verin veyahut bir yere bağışlayın ama bu yükten sağlığınızda kurtulun."

Zaman zaman peşinde koştuğum kitaplıklar da çıkıyor elbette. Mesela Moda'da yaşayan Rum bir dostum vardı; Fedon. Şarkıcı olan değil tabii. Çok ciddi bir Kadıköy, İstanbul kitaplığı vardı. Genellikle yeni kitaplardı; ama eski Rumca kitapları vardı; bir de kartpostal ve Rumlarla ilgili belge topluyordu. Geçtiğimiz yaz hayattaydı. "Seninle tasfiye edeceğiz, değerlendireceğiz, artık zamanı geldi" demişti. Sonra yapamadık, ömrü vefa etmedi. Şimdi aileyle sıkça görüşüyoruz henüz sonuç alamadık, bir türlü boşaltamadılar evi.

Bazen aileler kitapları tutuyor, satmıyor, uzun zaman bekletiyorlar. Mesela, geçen gün eşimin de akrabası olan, sağlığında da tanıştığım Muzaffer Uyguner'in kitaplığını aldım. Eşi, Meserret Hanım 20 yıldan beri kitaplarını muhafaza ediyordu. Aynı Türkân Rado'nun Şevket Bey'in kitaplarını muhafaza etmesi gibi. Netice olarak, bazen bir kitaplık, arşiv sahibinin vefatından 20-30 sene sonra da dağılabiliyor veya iyi bir şekilde değerlendirilebiliyor.

Mesela Hasan Âli Yücel'in arşiv ve kütüphanesi kızı Canan Eronat tarafından ölümüne kadar korundu, sonra maalesef dağıldı. Bir kısmı Bilkent'te, bir kısmı vakıfta; yazmaları Türkpetrol Vakfı aldı. Evdeki birtakım tablolar, vb. müzayede yoluyla satıldı. Ayrıca aile içinde miras paylaşımı da yapıldı. Dolayısıyla Canan Hanım'ın noktası virgülüne kadar koruduğu malzeme, derli toplu bir şekilde belli bir yere geçmedi. Canan Hanım'ın Ankara'daki evini ziyaret ettiğimde Hasan Âli Yücel'in kitaplarını, masasını, aynı eski evdeki gibi yerleştirip öyle muhafaza ettiğini gördüm.

Bence arşivlerle ruhen vedalaşıp, bunları kurumlarda muhafaza edebilmek önemli. Arşiv sahibi olan kişinin bunu ahir ömründe -tabii o ne zaman gerçekleşiyor bilmiyoruz ama ömrünün son yıllarında- bunu bizzat oturup planlayıp bu planı eyleme dökmesi gerekiyor.

Erkekler de kadınlar kadar zor vedalaşıyor. Yaygın kanaatin aksine bazı kadınların kitaba hastalık derecesinde düşkün olduğunu biliyorum. Hatta ben kitaplığı aldıktan sonra bazı kitapları geri almaya çalışan kadınlar da biliyorum. Babasının, dedesinin hatırası diye onları türbe gibi saklayan, elden çıkarmayan, elletmeyen, ellenmesine bile tahammül etmeyen insanlar biliyorum.

Mesela Türkân Rado. Ben 1999 ya da 2000'de Yapı Kredi Yayınları'nda çalışırken Şevket Bey'in yazmalarını değerlendirmek istiyordu; kaba bir listesini çıkarmaya Ayaspaşa'daki apartmana gitmiştim. Bazı yazmalar, hatlar satılmıştı. Türkân Hanım'ın davetiyle Şevket Bey'in

they usually have very little time. Some have taken leave from work; others have interrupted their jobs in order to come. Therefore, this is a matter that must be settled within three to five days, a week, or at most ten days. Furniture, glassware, cupboards, beds—whatever is in the house—is cleared out all at once and handed over to a junk dealer, or, if there are books, to the building caretaker or to scrap dealers. At that moment, preserving the materials, safeguarding them, or ensuring that they find their proper value is not what matters; what matters is that the house be emptied. For this reason, if this phase of "politeness" coincides with that limited time span, books and materials are lost. This may include women's archives as well—there is no difference between women and men in this respect. The letters of the women in the family disappear, and so do their photographs. In practice, this almost always happens without exception.

Lately, I have been acquiring many books from elderly people who are the heads of their households and who are very likely to face exactly this situation. In other words, they are the last remaining members of the family, and their children live abroad. These people realize that the moment they pass away, things will happen exactly as I have described. That is why they say to me, "Mr. Nedret, come and let us deal with these books and pass them on." Not necessarily for financial reasons, but simply so that we can disperse these books or archives together. At least, they want to see, while they are still alive, that their materials go to proper and reliable places. They know that once they are gone, their children and grandchildren will come and scatter everything. They want to avoid both the burden and the loss of the material, and to ensure that it is transferred intact to appropriate institutions or destinations.

This has recently become one part of my professional activity, in a commercial sense. I do not demand, "Sell this archive to me, it must be mine," of course. But I do say something like this: if there is someone who has a serious archive or materials that really ought to be preserved within the family, I tell them, "You need to part with these things. Say goodbye to the books and materials you have." Because if something happens tomorrow or the day after, they may be thrown out into the street before we can even intervene, and they may simply disappear. Therefore, I tell them, please part with them now; let go of your books. Sell them to me, give them to someone else, or donate them somewhere—but free yourselves from this burden while you are still alive and able to decide where they will go.

From time to time, we also make such requests. There are, of course, libraries that I follow up on after their owners pass away—libraries for which I call and ask, "What happened to the library? What did you do with it?" For

çalışma odasındaki masasında, liste çıkardım. Çekmecelere bakıyordum. Türkân hanım dedi ki "1988'de ölümünden beri çekmeceleri açmadım, elimi sürmedim."

Kitapları satın alma veya tasfiye sürecinde ailelerle, kişilerle görüşmeniz sırasında, biraz evvel ifade ettiğiniz gibi bütünlüğü hiç bozulmamış, hatta o kişinin sağlığındaki haliyle duran kütüphaneler, koleksiyonlar gördüğünüzde bunların fotoğraflarını çekebiliyor musunuz?

Böyle bir kütüphaneye gittiğimiz zaman aklımıza kitaplığı fotoğraflamak pek gelmiyor. Tabii, son zamanlarda gittiğimiz yerlerin çok büyük, kallavi kütüphaneleri veya eski İstanbullu asilzade bir ailenin köşkündeki, konağındaki kütüphaneler de olmadığını belirtmek lazım. Ailesinde dedeler, paşalar, yazar-çizer veya bizim aradığımız gibi meçhul birtakım kişilerin eserlerinin bulunduğu kütüphaneler artık pek yok. Bulunanlar ise şöyle ortaya çıkıyor: Birisi tesadüfen size bir torba veya iki koli gönderiyor. O yolladığı kitapların içinden 3-5 mektubun içinden mesela bir tane Cemal Süreya mektubu çıkıyor.

Mesela dün bir yerde birtakım ıvır zıvır mektupların arasında, "gönderen Şefik Kolaylı" yazan bir mektup gördüm. Ahmet Şefik Kolaylı, Neyzen Tevfik'in ağabeyi, meşhur veteriner hekim. Hemen ayırarak eve getirdim, inceledim. Aile aslında Bafralı. Bafra'da Kolay köyü var. Şefik Kolaylı, Neyzen Tevfik ailesinden birine sülale şeceresini yazmış. İlk fırsatta bunu yayımlamayı planlıyorum. Daha önce de ifade ettiğim gibi arşivlerin dağılması, böyle enteresan belgelerin şans eseri karşınıza çıkmasına yol açıyor. Bu yüzden her yere hazırlıklı gidilmiyor. Şimdi cep telefonu olduğu için, kimi yerlerde enteresan kitapların, kütüphanelerin fotoğraflarını çekebiliyorum. Fotoğrafı daha ziyade "aileden kalma kitaplarımız var, ilgilenir misiniz?" gibi taleplerde kullanıyoruz. Hem zaman kazanmak hem de yol haritamızı çizebilmek için aileden, kitapların, malzemenin fotoğrafını çekip göndermesini isteyebiliyoruz.

Birkaç kütüphanenin tasfiyesi sırasında önemli olduğu veya hatıra olsun düşüncesiyle çektiğim kitaplık fotoğrafları var. Mesela Yahşi Baraz'ın babası Ahmet Münir Baraz'ın büyük kitaplığını ben almıştım. Çok önemli bir Orta Asya kitaplığıydı. Kitaplar taşınırken video kameraya aldım. Taha Toros'un evinden kütüphane taşınırken ben de oradaydım. İki gün süren taşınma profesyonel kameramanlar tarafından kayıt altına alındı.

İstanbul Teknik Üniversitesi'nde görev yapan, yazma eser toplayan Cengiz Aydın'ın kitaplığını almıştım. Orada da yazmalarla, kitaplarla fotoğrafımızı çekmiştim.

Fuat Köprülü'nün oğlu Orhan Köprülü'nün kitaplığı aldırılırken de kütüphanenin resimlerini çektim; bende

example, I had a Greek friend who lived in Moda—his name was Fedon (not the singer, of course). He had a very substantial library in Kadıköy and Istanbul. Most of the books were relatively recent, but he also had older books in Greek, and he collected postcards and documents related to the Greek community. He was alive just last summer and said, "We will disperse and evaluate this collection together; the time has come." But we were not able to do so, and his life did not last long enough. Now we are in frequent contact with the family, but we have not yet been able to reach a result; they still have not been able to clear out the house.

Sometimes families keep the books and do not sell them, holding on to them for a long time. For example, just the other day I acquired the library of Muzaffer Uyguner, who was also a relative of my wife and whom I had known during his lifetime. His wife, Ms. Meserret, had preserved his books for twenty years. The case was similar with Türkan Rado, who had likewise kept Şevket Bey's books. In short, a library can sometimes be dispersed or properly evaluated only twenty or even thirty years after its owner has passed away.

For example, as you know, Hasan Âli Yücel's archive and library was preserved by his daughter, Ms. Canan, until her death. Afterwards, unfortunately, it was dispersed. Some of the materials went to Bilkent University, some to a foundation, and the manuscripts were acquired by the Turkish Petroleum Foundation. Certain paintings and other items from the house were sold at auction. Some members of the family took possession of various items as part of the inheritance distribution. As a result, the materials that Ms. Canan had preserved so meticulously were not transferred in an orderly way to a single institution. When I visited Canan Eronat's home in Ankara, she had arranged Hasan Âli Yücel's books and desk just as they had been in the old family home, and she was preserving them in that manner.

In my view, what is truly important from the very beginning is to be able to part with these materials emotionally and to preserve them under an institutional framework. The person who owns the archive needs, in the later years of their life—whenever that moment may come—to sit down and plan this process personally and then put that plan into practice.

At this point, both women and men can find it difficult to part with such materials. Contrary to common belief, I know that some women are almost obsessively attached to books. I even know of cases in which, after I had acquired a library, certain women tried to take books back from it. I also know people who preserve such books almost like sacred relics, as mementos of their father or grandfather—people who refuse to part with them, who

duruyor. Sahaf, yayıncı Yeni Şark Maarif Kütüphanesi deposunun da fotoğrafları var bende.

Netice olarak, kütüphanelerde çektiğim 8-10 fotoğraf olabilir; ama bu yaygın değil ve her gittiğimiz yerin fotoğrafını çekmek gibi bir temayülümüz de yok.

İyi ki bu belgelerle karşılaştım, iyi ki kadınlarla ilgili şu arşivle karşılaştım dedirten hikâyeler var mı?

Tabii ki en başta Seyfettin Özege'nin evrakı. Ustamız Şinasi Akbatu'nun fişlerini, evrakını vesairesini ben aldım. Büyük bir kısmı hâlâ bende duruyor. Onun iki büyük komodin çekmecesi hacminde "umumiyat fişleri" var. Her konuda fiş toplamış, yazmış. Bunlar hep bir yerlere göndermeleri işaret ediyor. Mesela, *İkdam* gazetesinde bir adamın hayatıyla ilgili az bilinen bir şeyler bulmuş; makalenin adını, gazetenin sayısını, sayfa numarasını vererek bir de özet yazmış. Orada kadınlara dair fişler de var. Zaman zaman sorular geldiğinde veya merak ettiğimde, bu fişlere bakıyorum.

Mesela, Süleyman Tevfik Özzorluoğlu, şeyhülmuharririn. Zamanında, hayatıyla ilgili birtakım bilgileri, o fişlerden bulduk. Bir ara Pınar Kür'le hemhal olmuştum. Bana Halide Nusret Zorlutuna'nın bir sürü mektubunu vermişti, hâlâ durur. Onların dedesi de meşhur Avnullah el Kâzımî; Fedakâran-ı Millet Cemiyeti'nin kurucularından. Dedesine ait el yazması kitapçık vardı, onu da bana verdi. Atilla İlhan'ın Pınar Hanım'a yazdığı mektup gibi birtakım şeyler. Kütüphanesini Çanakkale 18 Mart Üniversitesi'ne bağışlamıştı. Bu kitaplar gitmeden kimi kitaplarını, malzemeyi bana vermişti. Hatta bunların üzerine bazı ilk baskıları topladım; satmak için değil. Bir köşede duruyor, vaktini bekliyor.

Çoğu eski yazı olan bu mektupları zaman zaman açıp keyifle okuyorum. Bazen de yayımlıyorum. Yusuf Ziya Ortaç Halide Nusret'e, *Çınaraltı Mecmuası* antetli bir kağıda iki sayfalık eski yazı bir mektup yazıyor. Orada Şükûfe Nihal'i şikayet ediyor, Halide Edib'e hakaret ediyor, kendince gerekçelerini açıklıyor. Bir tarih dergisinde yayımlamıştım.

Arşivde Kadın ve Toplumsal Cinsiyet dergisi için de düşünür müsünüz böyle bir çalışmayı?

Olabilir... Şükûfe Nihal mektuplarının belki en azından dökümü yapılıp bir tanıtım yapılabilir. İnşallah diyelim.

Mayıs ayında kaybettiğimiz Lütfü Seymen'in 30 yılı aşkın süredir yayımladığı *Müteferrika* dergisinin sorumluluğu, emaneti artık sizde. Bu yeni dönemde, derginin gelecek sayılarında kadınlara ait belgelere, kadın arşivlerine veya kadınlarla ilgili tıpkıbasımlara yer vermek üzere bir planınız var mı?

will not allow them to be removed, and who can hardly tolerate even having them touched.

For example, in the case of Türkan Hanım, Türkan Rado, when I was working at Yapı Kredi in 1999 or 2000, I went to prepare a preliminary inventory of Şevket Bey's manuscripts because they wanted to assess their value. Some of the manuscripts and certain calligraphic works had already been sold. At Türkan Hanım's invitation, I worked in Şevket Bey's study in their apartment in Ayaspaşa, sitting at his desk and listing those manuscripts. While I was there, I occasionally looked into the drawers. Türkan Hanım said, "Since his death in 1988, I have not even opened the drawers; I have not touched anything." With this protective attitude, Türkan Hanım had left everything exactly as it was, without handling or disturbing any of his belongings.

As you mentioned earlier, when you meet with families or individuals during the process of purchasing or dispersing libraries, you sometimes encounter collections and libraries that remain completely intact, just as they were during the owner's lifetime. Are you able to take photographs of such libraries?

When we specifically visit someone's home or go to see such a library, it does not usually occur to us to photograph the library itself. It should also be noted that, in recent years, the places we have visited have not been grand residences with vast, imposing libraries, nor the mansions or villas of old, aristocratic Istanbul families. Libraries that once contained the works of grandfathers, pashas, writers and intellectuals, or of the kind of unknown or little-known figures we are interested in, have become quite rare. What we encounter today usually appears in a different way: someone happens to send you a bag or a couple of boxes by chance, and among the books they send, you might find three or five letters, or, for example, a single letter by Cemal Süreya. In other words, discoveries now tend to happen suddenly and unexpectedly.

For example, just yesterday, among a bundle of miscellaneous letters in one place, I came across a letter signed "Şefik Kolaylı." Ahmet Şefik Kolaylı was the brother of Neyzen Tevfik and a well-known veterinarian. I immediately set it aside, took it home, and examined it. The family is originally from Bafra, where there is a village called Kolay. Şefik Kolaylı had written out the family genealogy for a member of the Neyzen Tevfik family. I am now planning to publish this at the first opportunity. As I mentioned earlier, the dispersal of archives leads to such interesting documents appearing by chance. For this reason, one does not always go everywhere fully prepared. Now that we have mobile phones, I am sometimes able to take photographs of interesting books and

68. sayı Lütfü Seymen sayısı olarak geliyor. Hacimli, özel bir sayı olacak. *Müteferrika* dergisinin tümü evimde. İkinci sayısından itibaren yayın kurulunda bulunan biri olarak kadın dergileri, kadın araştırmalarıyla ilgili bir yazı külliyatı olduğunu, çok güzel çalışmalar yayımlandığını söyleyebilirim.

Müteferrika zaten kadınlarla ilgili; özellikle matbuat alanında yapılmış bütün çalışmalara açık bir dergi. Mesela tek sayı, iki sayı çıkmış kadın dergilerinin tıpkıbasımlarının yapılması düşünülebilir. Bu yayınların tanıtımları, dizinleri yayımlanabilir. Ali Birinci'nin tabiriyle "Meşâhir-i Meçhûleden" denilen kadın yazarçizerlerin bazı yazıları veya tanıtımları yayımlanabilir. Zaten bizim istediğimiz de bu. Kadın matbuatı, kadın yayınları, kadın dergileri gibi özel sayı veya bir dosya niye yapılmasın *Müteferrika*'da. Tıpkıbasım da yapabiliriz, ama şöyle bir durum var: Tıpkıbasımda, onu alan insanların faydalanabilecekleri ve ilgi gösterebilecekleri bir şey olması gerekiyor, bu yüzden dikkatli ve seçici olmak gerektiğine inanıyorum.

1993 yılında yayımlanmaya başlayan *Müteferrika* dergisinin kurucusu Lütfü Seymen'in fotoğrafının yer aldığı 68. ve 66. sayıları.
The covers of issues 68 and 66 of Müteferrika, a journal founded in 1993, featuring a photograph of its founder, Lütfü Seymen.

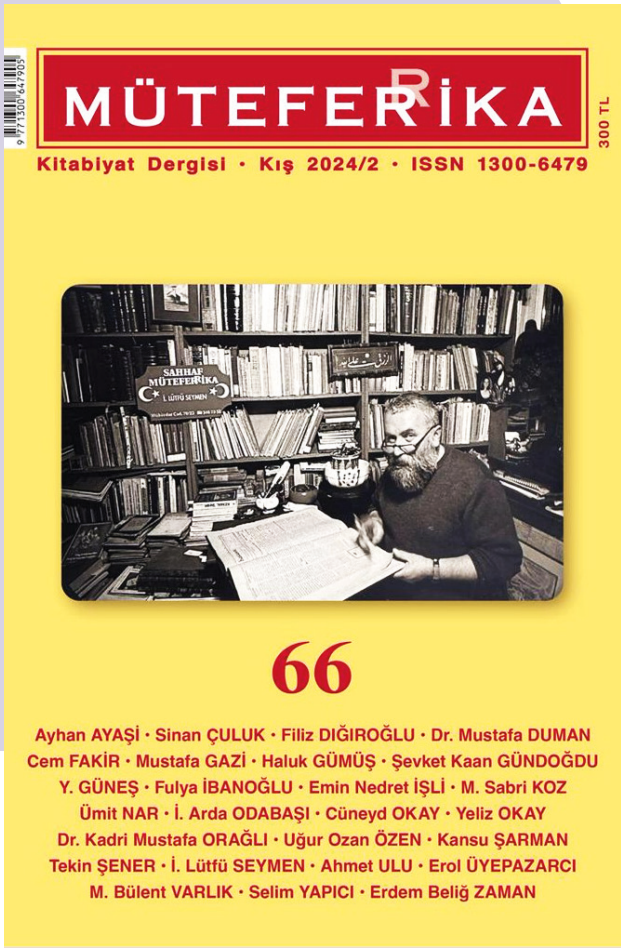
libraries in certain places. We mostly use photographs in response to inquiries such as, "We have some books inherited from our family; would you be interested?" Both to save time and to be able to plan our course of action, we may ask families to photograph the books and materials and send the images to us.

During the dispersal of several libraries, I have also taken photographs of bookshelves that I felt were important or that I wanted to preserve as a record or keepsake. For example, I acquired the large library of Ahmet Münir Baraz, the father of Yahşi Baraz. It was a very significant library on Central Asia. While I was working there and the books were being moved, I recorded the process on video. I was also present when Taha Toros library was moved from his home. The relocation, which took two days, was documented by professional cameramen.

I also acquired the library of Cengiz Aydın, who was a faculty member at Istanbul Technical University and a collector of manuscripts. There, too, I took photographs of myself together with the manuscripts and the books. I also took photographs of the library when the collection of Orhan Köprülü, the son of Fuat Köprülü, was being acquired; I still keep those images. I also have photographs of the storage facilities of the Yeni Şark Maarif Kütüphanesi, which was run by an antiquarian bookseller and publisher. In short, I may have photographs from eight or ten libraries, but this is not something we do regularly, nor do we photograph every place we go.

Are there any stories that made you say, "I'm glad I came across these documents," or "I'm glad I encountered this particular archive related to women"?

First of all, the papers of Seyfettin Özege come to mind. I acquired the index cards, documents, and other materials of our master, Şinasi Akbatu. A large part of them is still in my possession. For example, he has what might be described as two large bedside-drawer sets of "general subject index cards." He compiled cards on every conceivable topic, writing them out carefully. Each of these cards points to other sources. For instance, he might have discovered a little-known or unknown detail about a person's life in the newspaper *İkdam*, and he would record the title of the article, the issue of the newspaper, the page number, and even write a brief summary. Among these, there are also index cards relating to women. From time to time, when questions arise or when I become curious, I consult these cards to see whether there is anything relevant there. *For example, there is Süleyman Tevfik Özzorluoğlu, known as the şeyhülmuharririn, the doyen of writers. At one point, we were able to find certain information about his life through those index cards. For a time, I was in close contact with Pınar Kür. She gave me a number of letters,*

1993 yılında yayımlanmaya başlayan *Müteferrika* dergisinin kurucusu Lütfü Seymen'in fotoğrafının yer aldığı 68. ve 66. sayıları.
The covers of issues 68 and 66 of Müteferrika, a journal founded in 1993, featuring a photograph of its founder, Lütfü Seymen.

Kadın çalışmaları, araştırmaları ekseninde, eklemek istediğiniz başka konular var mı?

Kadın Eserleri Kütüphanesi bence bir sahafın hayatında önemli bir yer tutmalı diye düşünüyorum. Bunu samimiyetle söylüyorum. Keşke bizim meslektaşlarımıza, özellikle gençlerden oluşan bir ekibe küçük bir toplantı düzenlense; hem kütüphanenin tanıtılması hem de Arşivde Kadın Dergisi'nin anlatılması yerinde bir faaliyet olur. Genç sahaflar içinde kütüphaneyi tanımayanlar, dergiden haberdar olmayanlar çıkabilir. Bu tanışıklık, aynı zamanda kütüphane ve arşivin zenginleşmesi için de önemli olabilir; bir malzeme çıktığında haber vermek veya bilgi alış-verişinde bulunmak için.

which I still keep. There were also letters by Halide Nusret Zorlutuna. Their grandfather was the well-known Avnullah el-Kâzımî, one of the founders of the Fedakâran-ı Millet Society. She also gave me a handwritten booklet that had belonged to her grandfather. There are also items such as a letter written by Atilla İlhan to Ms. Pınar. She later donated her library to Çanakkale Onsekiz Mart University, but before the books were transferred, she gave some of her books and materials to me. I even gathered together some first editions related to these materials. I did not collect them in order to sell them. They remain in one corner, waiting for the right time.

From time to time, I take these letters, most of them written in Ottoman Turkish, and read them with great pleasure. Sometimes I also publish them. For example, Yusuf Ziya Ortaç wrote a two-page letter in Ottoman Turkish to Halide Nusret on stationery bearing the letterhead of *Çınaraltı* magazine. In this letter, he complains about Şükûfe Nihal and insults Halide Edib, explaining his reasons for doing so. I once published this letter in a history journal.

Would you consider preparing a similar piece for the Journal of Women and Gender in the Archives as well?

It could be possible... At the very least, the Şükûfe Nihal letters could be transcribed and presented with an introductory commentary. Let us hope so.

Following the passing of Lütfü Seymen in May, the responsibility for *Müteferrika*, the journal he had published for more than thirty years, is now entrusted to you. In this new period, do you have any specific plans to include documents belonging to women, women's archives, or facsimile reproductions related to women in future issues of the journal?

The 68th issue will be published as a special issue, in memory of Lütfü Seymen. It will be a substantial and carefully prepared volume. As someone who has all the issues of *Müteferrika* at home, and who has been a member of its editorial board since the second issue, I can readily say that the journal already contains a significant body of work on women's periodicals and women's studies. Many high-quality studies have been published in its pages. In this sense, Müteferrika has always been open to work on women, particularly in the field of the press and print culture. For instance, it would be possible to prepare facsimile editions of women's magazines that appeared for only one or two issues. Introductions to these publications and their indexes could also be published. Writings by women authors and intellectuals described, in Ali Birinci's words, as "Meşâhir-i Meçhûleden" ("famous among the unknown"), or short presentations introducing them, could easily be

Eklemek istediğim diğer bir konuyu geçen senelerde de konuşmuştuk ama bir türlü olmadı; bahar veya yaz mevsiminde, kütüphanenin bahçesinde, iki günlük sahaf şenliği yapmak. Çok hoş olabilir. Bence ciddi ciddi düşünülmesi, projelendirilmesi gereken bir konu.

Zaman ayırdığınız ve değerli bilgiler verdiğiniz için çok teşekkür ederim.

Emin Nedret İşli, Turkuaz Sahaf'ta. Fotoğraf: Cihat Hıdır.
Emin Nedret İşli at Turkuaz Sahaf. Photo: Cihat Hıdır.

included. These are, in fact, exactly the kinds of contributions we would like to publish. Why should *Müteferrika* not prepare a special issue or a thematic dossier on women's print culture, women's publications, or women's magazines? Facsimile editions are also possible. However, there is one important consideration: in the case of facsimile publications, the material must be something that readers can genuinely use and engage with. For this reason, I believe it is necessary to be careful and selective in what we choose to reproduce.

With regards to women's studies and research, are there any topics you would like to add?

I believe that the Women's Library should occupy an important place in the life of an antiquarian bookseller, and I say this quite sincerely. I think it would be very appropriate to organize a small meeting for our colleagues, especially for a younger group, where the library could be introduced and the Journal of Women and Gender in the Archives could also be presented. Among younger antiquarian booksellers, there may be some who are not familiar with the library or who are not aware of the journal. Such an introduction could also be important for enriching both the library and the archive, by encouraging the sharing of information and by ensuring that people notify the library when relevant materials come to light.

Another point I would like to add is something we discussed in previous years, but were never able to realize: organizing a two-day antiquarian booksellers' festival in the library's garden, in the spring or summer. It could be a very pleasant event. I think this is something that should be taken seriously and developed into a concrete project.

Thank you very much for your time and for sharing such valuable information with us.